

news/america/Muslims-in-United-states-2010-12-09-111634919.html. 17. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії / Арнольд Дж. Тойнбі [Пер. з англ. У 2-х т.] – К., 1995. 18. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / Самюэль Хантингтон [Пер. с англ. Т. Велимеева, Ю. Новикова]. – М., 2003. 19. Цивилизационная структура современного мира: В 3 т. / Авт.: Ю. Н. Пахомов, Ю. В. Павленко, С. Б. Крымский и др. – Т. 1: Глобальные трансформации современности. – К., 2006. 20. Цивилизационные модели современности и их исторические

корни / Ю. Н. Пахомов, С. Б. Крымский, Ю. В. Павленко и др. – К., 2002. 21. Штомпка П. Социология социальных изменений / П. Штомпка [Пер. с англ., под ред. В. А. Ядова]. – М., 1996. 22. Шуст Р. Нумизматика / Роман Шуст. – К., 2007. 23. Ясперс К. Смысл и назначение истории / Карл Ясперс [М.И. Левина (сост.), М.И. Левина (пер.), П.П. Гайденок (сост.)]. – 2-изд. – М., 1994. 24. America's Frontier Story. A Documentary History of Westward Expansion / Ed. by Martin Ridge, Ray Allen Billington. – Huntigton, 1980.

Микола Обушний

Партійна система країн Європейського Союзу в цивілізаційному поступі українства

В статті проаналізовано особливості партійної системи країн Європейського Союзу та її вплив на цивілізаційний поступ українства.

The author analyzes peculiarities of party system of the European Union and its influence on civilization progress of the Ukrainians.

Вказана тема, безперечно, є актуальною та маловивченою як у вітчизняній соціогуманітаристиці, так і в українознавстві. Причому це стосується обох взаємопов'язаних у визначеній проблемі аспектів – як самої партійної системи країн Європейського Союзу (ЄС), так і її впливу на цивілізаційний поступ українства.

Насамперед з'ясуємо, який зміст вкладається у збірні поняття «цивілізаційний поступ українства» та «партійна система країн ЄС».

Поняття «цивілізаційний поступ українства» у нашому контексті розуміється як європеїзація, тобто досягнення українством європейських стандартів життя тими, хто мешкає на теренах України, а також і тими, хто в силу різних обставин перебуває (постійно чи тимчасово) у країнах Європейського Союзу. Звісна річ, що умови європеїзації українців як у кожній окремо взятій країні ЄС, так і в Україні – неоднакові, і залежать вони від комплексу соціально-економічних, політичних та інших обставин, які позитивно чи негативно впливають на темпи і строки європеїзації, тобто цивілізаційного поступу українства. Під поняттям «партійної системи країн ЄС» розуміється інтегрована сукупність національних політичних партій країн-членів ЄС, партійних груп Європарламенту й загальноєвропейських партійних федерацій або європартій та взаємовідносин між ними, що склалися в політичній системі ЄС та на загальноєвропейському владному рівні.

Найактивнішими учасниками цієї системи є: Європейська народна партія (ЄНП), Партія європейських соціалістів (ПЄС), Європейська ліберально-демократична партія реформ (ЛДПР), Демократична партія народів Європи / Європейського вільного альянсу (ДПНЄ/ЄВА), Європейська демократична партія (ЄДП), Альянс за Європу (АЄН) та європартії «Демократи Європейського Союзу» (ДЄС).

У вітчизняній політології широко використовується таке поняття як «партійна система». Воно вживається для визначення національної партійної системи, під якою розуміється сукупність «...політичних партій різних типів з їх стійкими зв'язками і відносинами між собою, а також державою та іншими інститутами влади, характером, умовами діяльності, поглядами на базові цінності політичної культури суспільства та ступенем узгодженості цих поглядів у ході реалізації прийнятих ними ідеологічних доктрин, форм і методів практичної діяльності» [2, с. 243]. Один із засновників сучасної партіологічної науки М. Дюверже визначає національну партійну систему як «форми та умови» співіснування партій у даній державі.

Порівняльний аналіз критеріїв, що покладені в основу національної та наднаціональної партійної системи (ЄС) свідчить про їхню сутнісну тотожність. Помічені ж від-

мінності у «формах та умовах» співіснування партій не є сутнісними, тобто такими, що не заперечують їх внутрішні зв'язки. За основним своїм змістом такі відмінності знаходяться у площині зовнішніх зв'язків, які з поглибленням глобалізаційних та інтеграційних процесів країн ЄС поступово розмиваються, а відтак і межі між національними та наднаціональними партійними системами стираються.

Партійну систему країн ЄС сьогодні можна віднести (за класифікацією Дж. Сарторі) до багатопартійної системи поміркованого плюралізму, оскільки дві великі партії (ЄНП та ПЄС) на виборах змагаються за першість між собою, а згодом шукують підтримки у середовищі кількох менших партій (ЄЛДП, ЄПО, ДПНЄ-ЄВА, ЄДП та ін.), або ж утворюють коаліції між собою.

Проте, як свідчить досвід, створена у країнах ЄС багатопартійна система поміркованого плюралізму не зможе самостійно реалізувати свої програмні завдання на загальноєвропейському рівні без об'єднання зусиль з ідеологічно близькими партіями держав, членів ЄС. Остання, у свою чергу, вимагає розширення ідеологічного спектра всіх європартій за рахунок залучення інших ідеологій – консерватизму, лібералізму тощо.

Характерною особливістю післявоєнного розвитку країн Європи є їх поглиблена й усебічна інтеграція. «З континенту протистояння двох соціально-економічних та ідеологічних систем Європа поступово перетворюється у регіон стабільності, процвітання та співробітництва. ...Фактично ЄС є єдиним міжнародним інтеграційним об'єднанням, яке існує на континенті протягом майже півстоліття» [3, с. 3].

Одним із вагомих результатів такої інтеграції стало створення наднаціональної політичної системи країн ЄС, що тісно пов'язана з національними політичними системами, які й надають їй належну легітимність. Сьогодні значна кількість спільних політик (сільськогосподарської, екологічної тощо) у країнах ЄС регулюються не національними урядами, а європейськими інституціями, у яких політичні партії виступають їх центральними складовими. Ця тенденція засвідчує, що на зміну концепції «Європи націй», яку розробив Шарль де Голль, і яка до кінця 90-х років ХХ ст. була визначальною у політичному правлінні країн ЄС, приходить нова концепція «Європи партій», теоретичне обґрунтування якої належить відомим британським політологам С. Хіксу та К. Лорду. Відповідно концепції «Європи партій» європейська інтеграція залишає за національними урядами роль засобу правління, який підпорядкований технічним завданням, що визначається керівними органами ЄС. У цій ситуації уряди певною мірою втрачають політичну самостійність через зменшення кількості варіантів дій у межах

управління суспільством. Разом з тим, згідно з конституційними засадами, уряди залишаються найвпливовішими елементами виконавчої влади.

Отже, допоки розширюються межі Європейського Союзу, роль національних урядів щодо управління соціально-економічними процесами у своїх країнах не повинна суттєво зменшуватися, а концепцію «Європи партій» необхідно розглядати як гіпотетичний проект, що спрямований у майбутнє. У цьому контексті слід керуватися тим, що до сьогодні людство не знайшло альтернативи представницькій демократії, реалізація якої практично не мислима без політичних партій. Одночасно не слід також гальмувати і об'єктивно зумовлені політичні інтеграційні процеси у країнах ЄС, зокрема, «перетікання» або поступову передачу частини національної влади, а, відтак, і національного суверенітету на наднаціональний рівень, тобто Європейському парламенту та іншим національним структурам ЄС.

Враховуючи те, що вся діяльність створених загальноєвропейських структур ЄС і вся європейська політика має партійний характер, потреба у створенні наднаціональної партійної системи цих країн є очевидною. Прообразом створення такої системи стали утворені у 1952 р. партійні групи, що діяли в Асамблеї Європейського співтовариства вугілля і сталі (ЄСВС), яка у червні 1953 р. (після прийнятого на засіданні Асамблеї рішення) була поділена на політичні групи на основі не національної приналежності, а ідеологічної спорідненості політичних партій. Це був перший в історії приклад поділу міжнародної асамблеї за ідеологічним принципом, яку згодом (у 1962 р.) було перейменовано на Європейський Парламент (ЄП).

Згодом християнські демократи, соціологи та ліберали, що були представлені в ЄС, виступили з ініціативою створення загальноєвропейських партійних федерацій, котрі й домоглися включення в Маастрихтський договір (1993 р.) спеціальної статті, у якій було зазначено, що «...політичні партії на європейському рівні є важливим фактором інтеграції в рамках співтовариства. Вони сприяють формуванню європейської ідентичності та вираження політичної волі громадян Союзу» [1, с. 100]. Розпад Радянського Союзу та процеси демократизації країн Центрально-Східної Європи також позитивно позначилися на поведінці західноєвропейських політичних партій у контексті пошуків створення наднаціональної партійної системи. Ключове значення для формування та розвитку партійної системи ЄС має європеїзація національних партій, сутність якої полягає у їхній трансформації внаслідок впливу інтеграційних процесів та «перетікання» партійної влади з національної на наднаціональний рівень.

Результатом багатолітньої співпраці політичних партій в інституційному, ідеологічному та правовому аспектах і стало створення (нині функціонуючої) в ЄС унікальної за своєю суттю наднаціональної партійної системи, що покликана (як зазначено у ст. 191 Маастрихтського договору (1992 р.)) сприяти формуванню європейської самосвідомості та вираженню політичної волі громадян Союзу.

У цьому контексті ми розглядаємо європейську самосвідомість як усвідомлення кожним європейцем самого себе у створеній наднаціональній структурі – Європейському Союзі. Формування такої самосвідомості є одним із найскладніших завдань, над розв'язанням якого і працюють нині європартії. Складність цієї роботи зумовлюється тим, що в цей процес включені нині 27 країн Європи з неоднаковим рівнем ментальності та політичної культури, з майже півмільярдом населенням (де представлені різні нації,

етнічні й національні меншини). Якщо ще врахувати і тих, хто прибув до Європи для працевлаштування, то до цієї кількості населення слід додати ще не один мільйон. Адже тільки українців у країнах Європи за неповними даними проживає постійно чи тимчасово близько 3 мільйонів. Від українських заробітчан із-за кордону надходить близько 6 млрд. доларів. Сьогодні неможливо точно вказати ні кількість тих українців, які залишилися для постійного проживання у країнах Єврозони та європеїзувалися (адже вони уже мають європейські стандарти життя), ні кількість тих, хто повернувся в Україну, відкрив свій бізнес або працює у державних установах, додержуючись при цьому правових норм та моральних принципів європейців, пришвидшуючи тим самим цивілізаційний поступ українства.

За оцінками незалежних експертів, українські заробітчани, що працюють в Італії, Португалії, Польщі, Німеччині, Словаччині, Хорватії та інших країнах Єврозони, добре себе зарекомендували. Окремі з цих держав уже легалізували працю українських заробітчан. Перебуваючи за кордоном, українці долучаються до глибшого розуміння європейських цінностей: підприємливості, демократії, прав та свобод людини, додержання великого європейського принципу «людина – міра всіх речей» тощо.

Позитивним кроком у контексті цивілізаційного поступу українства є утвердження в Україні європейських цінностей, зокрема, такої основоположної, як демократія. Ігнорування цієї цінності з боку України може загальмувати перспективу її вступу у Європейський Союз. Реакція керівництва ЄС щодо розгляду судової справи, а потім і вироку Ю. Тимошенко є підтвердженням цього. І це при тому, що країни ЄС, в основному, підтримують перспективу вступу України до Союзу. Більше того, переважна більшість європартій також підтримує Україну за умови відповідності вимогам та встановленим у ЄС економічним, політичним та соціальним критеріям.

Останнє розширення ЄС відбулося у 2004–2007 рр. і було наймасштабнішим за всю історію існування Союзу. Членами ЄС стали дванадцять держав, десять з яких – посткомуністичні. Поки що серед останніх України немає. Проте є очевидним, що «...поступово наближаючись до стандартів ЄС, Україна тим самим інвестує власну модернізацію, створюючи сприятливі умови для іноземних інвестицій і новітніх технологій подолання технічної відсталості, підвищення конкурентної спроможності вітчизняного товаровиробництва та виходу на світові ринки» [3, с. 145]. Керівництво ЄС добре усвідомлює, що будь-яке розширення Союзу створює додаткові проблеми не тільки для економічного зростання, але й для інтеграції їхніх партій у структуру Європартій. Однею із таких проблем є наближення програмових та організаційних засад політичних партій посткомуністичних держав до загальноєвропейських та оптимізація діяльності новоприбулих партій у відповідності з традиціями партійного ландшафту країн старої Європи.

Після помаранчевої революції та імплементації нової політики, яка одержала назву «Східного партнерства», увага європартій була звернена і на Україну. З 2005 р. починається встановлення контактів і поглиблення співпраці між окремими українськими партіями та партіями європейського рівня. На сьогодні три українські політичні партії мають статус спостерігачів у Європейській народній партії: Народний Союз «Наша Україна» (з 2005 р.), Народний рух України (з 2005 р.) та партія «Батьківщина» (з 2008 р.). Партія зелених України є повноправним членом Європейської партії зелених, а Партія регіонів підписала

у жовтні 2010 р. меморандум про співпрацю з партійною групою Європарламенту «Прогресивний альянс соціалістів і демократів», яка представляє інтереси Партії європейських соціалістів. ВО «Свобода» у 2009 р. стала членом Альянсу європейських націоналістичних рухів, який хоча й не є загальноєвропейською партією, проте координує діяльність крайніх правих партій Європи.

Для українських політичних партій така співпраця (а у перспективі – асоційоване чи повноправне членство в європартіях) може мати важливе значення для розвитку відносин між Україною та ЄС у контексті цивілізаційного поступу українства та його повернення у європейську сім'ю народів.

Звісно ж, що рівень співпраці європартій з українськими політичними партіями перебуває у прямій залежності від перспектив членства України в ЄС, а вони, на жаль, останнім часом стають все проблематичнішими. Свідченням цього є, зокрема, і те, що у жовтні 2011 р. рейтинг України, за оцінкою рейтингової агенції Fitch, знизився із «позитивного» до «стабільного», і більшість країн ЄС не відчують сьогодні великого інтересу до нашої держави, а тому сподіватися на якісь особливі політичні рішення не доводиться. Підписання ж угоди про зону вільної торгівлі в рамках СНД у жовтні 2011 р. ускладнює підписання аналогічної європейської угоди про асоціацію з країнами ЄС. І це добре розуміють керівники українських політичних партій. Тому їхня співпраця з європартіями здебільшого має формальний

характер. Певну активність у цій співпраці проявляє партія «Батьківщина», яка, у свою чергу, одержує підтримку з боку ЄНП. На неоднозначно позитивну оцінку заслуговує співпраця Партії регіонів з групою соціалістів у Європарламенті, котрі у листопаді 2010 р. відмовилися критикувати українську владу, розділивши тим самим депутатів від ЄНП при розгляді резолюції з приводу політичної ситуації в Україні.

Незважаючи на поки що незначний рівень співпраці українських політичних партій та партій європейського рівня (європартій) все ж таки євроінтеграційний курс України у перспективі буде майже неможливим без активного залучення українських партій до роботи в загальноєвропейських партійних структурах. Слід завжди пам'ятати, що, по-перше, за своєю суттю європейська політика має партійний характер, відтак партійна кооперація та співпраця на загальноєвропейському рівні буде поглиблюватися. Це повною мірою відповідає логіці цивілізаційного поступу європейських народів, у тому числі й поступу українства в його часо-просторовому вимірі як на теренах України, так і поза ними.

1. Байковський П. Б. Формування та механізми функціонування партійної системи Європейського Союзу. Дис. на здоб. ступ. канд. політ. наук. за спец. 23.00.04 політичні проблеми міжнародних спільнот та глобального розвитку / П. Б. Байковський. – Львів, 2011. 2. Політологічний енциклопедичний словник: навч. посібник [для студентів вищих закладів]. – К.: Генеза, 1997. 3. Шнирков О. І. Україна – Європейський Союз: економіка, політика, право: [монографія] / О. І. Шнирков, В. В. Копійка, В. І. Муравйов. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2006.

Наталія Пархоменко

Медіа-відображення візово-міграційних проблем: євроінтеграційний контекст

У статті подано аналіз специфіки висвітлення в українському інформаційному просторі візово-міграційної тематики.

The article contains an analysis of specific representations of visa and migratory problems in the Ukrainian informative space.

Метою даної статті є аналіз специфіки висвітлення в українському інформаційному просторі візово-міграційної тематики. Основними завданнями дослідження були: 1) опис загальної присутності даної тематики у медіа-просторі, 2) визначення особливостей презентації та внутрішньотематичного поділу цієї проблеми в ЗМІ, 3) характеристика змістовного наповнення публікацій за найбільш резонансними темами.

Об'єктом дослідження є статті в періодичних друкованих та інтернет-виданнях, а також сюжети теле- та радіопрограм за період з 1 червня по 1 вересня 2011 р. До вибірки залучені матеріали найбільш тиражних українських суспільно-політичних та ділових видань, основні регіональні видання та найвідвідуваніші (з врахуванням певної умовності відповідних рейтингів) інтернет-ЗМІ*. Матеріали відбирались за тематичною ознакою, тобто, пріоритет надавався публікаціям, які безпосередньо стосувались візової та міграційної проблематики, а не містили лише контекстні згадки про неї. Найбільше уваги у ЗМІ було приділено двом тематичним блокам, а саме: «Візовий бар'єр на шляху євроінтеграції України» та «Візи і Євро-2012».

Візовий бар'єр на шляху євроінтеграції. Візова лібералізація є частиною більш широкого євроінтеграційного процесу, однак такою, що її результати мають бути найбільш наочними для громадян та показовими для оцінки результативності

діяльності влади. З огляду на це, в інформаційному просторі дана тема постійно наявна, причому, як в публікаціях критичного характеру, так і у тих, що витримані в позитивній для діючого режиму тональності. Представники правлячої Партії регіонів наполягають на тому, що влада ефективно працює у даному напрямку і вже досягла незабихких успіхів. Неодмінним атрибутом подібних заяв є підкреслення того, що попередники (в їхній термінології – «помаранчеві») не пішли далі декларацій, а всі конкретні кроки для досягнення мети зроблені упродовж останнього року [27; 31; 35; 36].

Даний меседж поширюється й у публікаціях регіональних ЗМІ, особливо – у місцевих офіціозах (друкованих органах облрад та облдержадміністрацій). Оскільки редактори цих видань, як правило, формувались як журналісти ще за часів СРСР, то і похвали на адресу влади за уявні успіхи наповнені штампами тієї епохи. Зокрема, у викладі «Волинської газети» це виглядає наступним чином: «Керівництво нашої держави неухильно проводить курс на покращення взаємин із державами Євросоюзу, вмотивовано наголошуючи, що повна відміна віз для громадян України вже до кінця нинішнього року стане найкращою демонстрацією Західною Європою свого дружнього ставлення до нашої держави як стратегічного партнера та гаранта миру і взаєморозуміння в Центральній та Східній Європі» [24].

Втім, навіть на регіональному рівні не бракує публікацій, автори яких скептично оцінюють успіхи влади та мотиви, якими вона керується, виконуючи «План дій по запрова-

* Щоправда, згідно з українським законодавством більшість інтернет-видань не мають статусу засобів масової інформації.